

asian ajajat kohdistivat vastuksensa kotimaan ruotsalaisuuden ohella Ruotsiin. Tämä valaisee tietysti vain osaa kuvasta: joka tapauksessa ruotsinkielisten tukeminen Ruotsiin ja suomalaisuusliikkeen etäännyminen siitä nousivat ohjelmallisuuden asteelle, suhtautumista väritti kummallakin taholla nationalistinen ajattelu. Kansallisesti neutraali tai laimea suhtautuminen lienee myös ollut yleistä, mutta se ei samassa määrin pyrkinyt vaikuttamaan mielipiteeseen — tämä tasoittava näkemys oli siis niinsanoaksemme defensiivisellä kannalla.

Vuoden 1925 Ruotsin viikkoa haluttiin viettää eräänlaisena sovinnoneena Ahvenanmaan asian unohtamisen merkeissä. Kuninkaan vierailu antoi mielenilmaisulle erityistä painoa. Mutta viikon vaikutus ei muodostunut yksinomaan rakentavaksi. Eräillä tahoilla, varsinkin »kansallismielisen» ylioppilasnuorison piirissä vierailuun suhtauduttiin kriittisesti ja eräät puheet ja tervehdykset aiheuttivat voimakkaita syytöksiä puuttuvasta »isäntämielestä», silloista termiä käyttäksämme. Varsin merkityksellisenä lienee pidettävä sitä, että Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta pian tämän jälkeen katkaisi suhteensa Upsalan Ylioppilaskuntaan, siihen Ruotsin ylioppilaskunnista, johon suhteet traditionaalisesti olivat liikeisimmät. Ylioppilasulkopolitiikka ignoroit tämän jälkeen koko Skandinavian. Suuntaus Baltian maihin ja Saksaan hallitsi sekä henkistä asennoitumista, että myös, mikä merkityksellistä, matkailua. Ruotsin taholta sivistyksellinen ja esim. ylioppilaskanssakäyminen kohdistui näinollen ensisijassa Suomen ruotsinkielisiin.

Kielitaistelun laimeneminen vuoden 1937 jälkeen avasi mahdollisuudet vuoden 1935 »virallisen» skandinavian soveltamiseen sivistyksellisissä suhteissa. Tarkempi syventyminen yhteyksien luomiseen osoittaa selvästi, että kielellinen sovinto Suomessa oli Ruotsin mielipiteen kannalta edellytyksenä laajapohjaiselle yhteistyölle. Missään tapauksessa ei haluttu luo-

pua siitä solidaarisuudesta, joka juuri oli syntynyt Suomen ruotsinkielisiä kohtaan. Talvisodan poliittisesti voimakas mielihopevirike toi Suomen uudella tavalla ruotsalaisten tietoisuuteen. Nationalististen tunnusten sijaan voitiin nyt sijoittaa pienten kansojen tuvattomuudentunne suursodan ahdingossa. Jatkosotaan suhtautuminen oli Ruotsissa vaihtelevaa ja yleisesti melko kriittillistä, kuten jo yksityiskohtainenkin tutkimus osoittaa (nimitetään *Rein Marandin* 7. XI tarkastettu väitöskirja »Naapurin silmin» — WSOY 1964, XII+312 siv.). Sivistyksellisen kanssakäymisen asennetta se ei kuitenkaan järkyttänyt. Varsinkin yhteyksien katkeaminen Baltiaan ja Saksaan lisäsi aivan uudella tavalla Ruotsin merkitystä Suomen kulttuurikuvassa. Ajateltakoon esim. sitä, että sodanaikaisten ja useiden myöhempien ylioppilaspolvien maailmankuvaan pääsi ainoana omakohtaisesti koetuna ulkomaana vaikuttamaan juuri Ruotsi. Erittäin suurimerkitykselliseksi tulee osoittautumaan laajaksi käynnistetty henkilökohtaisten suhteiden solminta, jossa erästä osaa hoitaa kummikuntatoiminta, toista (myös varsin laajaa) Upsalan ja Helsingin ylioppilasosakuntien järjestelmällinen vieraidenvaihto.

Tämän syksyn Ruotsin viikon teemana on ollut »Ruotsi kouluyhteiskuntana», joka erityisen selvällä tavalla lienee osoittanut, miten arvokas meille voi Ruotsin kulttuuri nyt ja tulevaisuudessa olla. Yhteistyö ei suinkaan rajoitu henkilökohtaisiin ystävyyssuhteisiin vaikka niiden merkitystä tuskin voidaan yliarvioida. Varsin mielenkiintoista on, että kansainvälisissä kosketuksissa niin tärkeille mielihope- ja asennoitumiskysymyksille on nyttemmin alettu omistaa huomiota. Äskennä mainitun Marandin kirjan lisäksi saataneen piankin odottaa kuvaa Ruotsin mielipiteen Suomen-näkemyksestä ensimmäisen maailmansodan aikana. Vailla mielenkiintoa tuskin olisi vastaava kuvaus suomalaisten suhtautumisesta Ruotsiin.

Matti Klinge

ROLF NEVANLINNA

Tutkimus ja korkein opetus

Korkeakoulujen toiminnan organisointi niin, että ne pystyvät hoitamaan molempia päätehtäviään, on aina ollut pulmallista. Tuleehan niiden toisaalta vastata virkamiesten ja työntekijöiden kasvatukselta yhteiskunnan eri aloja varten, toisaalta niiden on kyettävä omassa piirissään edistämään tutkimusta ja huolehtimaan jälkikasvusta tieteen alalla. Viimeaikainen kulttuurin ja yhteiskunnan kehitys on moninkertaisesti lisännyt näitä vaikeuksia. Tutkimuksen ekspansio ja differentioituminen on muutaman vuosikymmenen kuluessa ennen kuulumattomasti kiihtynyt ja ylittänyt mielikuvituksellisimmatkin ennakoarvelut. Tämä kehityksen suunta tulee edelleen jatkumaan, nykyistäkin suuremmalla voimalla.

Tämä hätkähdyttävä tilanne asettaa myös yhteiskunnan ja valtiovallan uusien laajakantoisten kysymysten eteen. Sodan jälkeisenä aikana nämä ovatkin saaneet yhä kasvavaa julkista huomiota osakseen, etenkin suurimmissa maissa. Välittömän sysäyksen tähän on antanut luonnontieteen kehitys ja siihen liittyvä teknillinen edistymisen, erityisesti atomitutkimuksen, biologian, elektroniikan ja avaruustutkimuksen alalla. Niiden

tavotteiden kannalta, joihin tutkimus ja tutkijat pyrkivät, voi tuntua nöyryyttävältä, että tiedettä ryhdyttiin aivan uudella innolla tukemaan vasta kun se oli osoittanut voimansa avaamalla arvaamattomia uusia mahdollisuuksia tuhokeinojen valmistamiseksi. Olisi kuitenkin aiheutonta liiaksi korostaa tätä näkökohtaa. Sillä siitä riippumatta viime vuosikymmeninä herännyt suuri kiinnostus tutkimusta kohtaan on koitunut koko tutkimuksen hyväksi ja jo nyt johtanut merkittäviin tuloksiin.

Ymmärrettävistä syistä ovat Yhdysvallat ja Neuvostoliitto olleet viime aikoina tiennäyttäjiä. Tutkimusta on näissä maissa tuettu auliisti ja myös suuripiirteisesti. On oivallettu, että tutkimuksen yksipuolinen ja lyhytnäköinen valjastaminen heti saavutettavan »hyödyn» palvelukseen ei johda toivottuihin tuloksiin. Saavutukset edellyttävät koko tutkimuksen nousua. Sen vuoksi on ryhdytty voimallisiin ja laajakantoisiin toimenpiteisiin ns. perustutkimuksen elvyttämiseksi kaikilla aloilla, myös humanistisella suunnalla, missä hyödyn näkökohdat eivät ole samassa määrin etualalla eivätkä yhtä helposti näkyvissä kuin luonnontutkimuksen työkentällä.

NEVANLINNA . 305

Länsi-Euroopan vanhoissa sivistysmaissa, joissa tutkimuksen perinteiden luulisi osittain vaikeuttavankin pitkälle ulottuvien uudistusten aikaansaamista, on viime vuosina hämmästyttävän ennakkoluulottomasti ja rohkeasti lähdetty kulkemaan nykymaailman suurvaltojen viitoittamaan suuntaan. Näin on tapahtunut Saksassa, Ranskassa ja Italiassa, ja Englannissa konservatiivit ja labour, tässä kohdin yksimielisinä, ovat valmistaneet ja ryhtyneet toteuttamaan suuri-suuntaista ohjelmaa korkeakoululaitoksen ja tutkimuksen edistämiseksi. Samaa suuntaan asiat kehittyvät myös Skandinavian maissa, joiden oloja ja aloitteita meidän on syytä pitää erityisesti silmällä.

Meidän maamme on näissä suhteissa jäänyt takapajulle. Itsenäisyyden aikana valtiovalta ennen vuotta 1939 suhtautui tutkimukseen kylmäkiskoisesti. Rahan arvon aletessa korkeakoulut ja tutkimus joutuivat yhä tukalampaan asemaan, ja luonnollisena seurauksena siitä oli myös jälkikasvun tuhoisa heikentyminen. Ei sovi ihmetellä, jos moni lupaava ja lahjakas nuori ihminen ei rohjennut antautua uralle, joka luonteensa mukaan kaikissa oloissa on vaativa ja raskas ja jonka näkymät silloisissa oloissa saattoivat tuntua suorastaan pelottavilta. Tiedemiesten eturiviin kuuluvien tutkijoiden oli yhä vaikeampaa torjua houkutukset siirtyä ulkomaisiin yliopistoihin, jotka tarjosivat täyden taloudellisen turvan ja erinomaisia työmahdollisuuksia. Näinä aikoina menettikin maamme tällaisista syistä eräitä sangen huomattavia tutkijoita.

Valtiovalalta puuttui kykyä ja tahtoa toimia korkeimman sivistyksen hyväksi. »Kulttuuria» pidettiin eräänlaisena ehkä

miellyttävänä, mutta vähäarvoisena koristuksena tai ylellisyytenä, ja taloudellisesti vaikeina aikoina menoarvion supistukset aloitettiin jo ennestään riittämättömästä kulttuuribudjetista. Paljon paremmin oivallettiin nämä seikat suuren yleisön keskuudessa. Sitä todistavat eräät tärkeät yksityiset aloitteet ja teot: Turun korkeakoulujen perustaminen, Suomen kulttuurirahaston synty, monet yksityisillä varoilla ja lahjoituksilla aikaansaadut säätiöt.

Sodan jälkeen suunta näissä suhteissa vähitellen on muuttunut. Valtiovallan, korkeakoulujen, tieteellisten laitosten ja yksityisten tiedemiesten yhteistöiminnalla on aikaansaatu eräitä parannuksia, toistaiseksi tosin varsin vaatimattomia ja riittämättömiä. Huomattavaa edistystä tiesi valtion tieteellisten toimikuntien perustaminen. Niiden käyttöön asetetuilla varoilla on voitu joustavasti ja tehokkaasti täydentää järjestelmää nuorien ja varttuneiden tutkijoiden työn edistämiseksi, mikä sisältyy lakiin Suomen Akatemiasta, ja tehostaa tieteellisten seurojen toimintaa.

Korkeakoulujen määrärahoja on myös lisätty, assistenttien huonoa asemaa on parannettu, ja virkamiesten palkkojen nostaminen aikaisempien vuosien palkkakuopasta sallii nuorempien ja vanempien yliopistonopettajien entistä suuremmalla voimalla suorittaa heille kuuluvia tehtäviä.

Ylioppilaiden lukumäärän suunnaton kasvu on pakottanut valtiovallan laajentamaan korkeakoululaitostamme. Valtio vastaa nyt suuresta osasta Turun korkeakoulujen juoksevia menoja, Ouluun on perustettu uusi yliopisto ja Jyväskylän korkeakoulu tulee laajennettavaksi, niin että siellä pian voidaan suo-

rittaa filosofian kandidaatin tutkinto. Yhteiskunnallisen korkeakoulun asemaa on vahvistettu sen siirryttyä Tampereelle. Itä-Suomen korkeakoulu on suunnitteilla. Jotakin edistystä tutkimuksen ja korkeimman opetuksen rintamalla on siis havaittavissa.

Kiitoksella on mainittava valtiovalan entistä suurempi periaatteellinen ja käytännöllinen tuki. Nykyisin asian merkitys kansan menestyksellisen tulevaisuuden kannalta kylläkin oivalletaan, mitä osoittaa myös se, että on asetettu useita komiteoja harkitsemaan jatkuvia toimenpiteitä. Niiden suosittelemat uudistukset ovat pääosiltaan yhtäpitäviä.

Mielenkiinnolla olen tutustunut näkökohtiin, joita Oiva Ketonen viime aikoina on julkisesti esittänyt. Vaikka niihin joiltakin osin ei voisi yhtyäkään, ne kauttaaltaan antavat terveellistä ajattelemisen aihetta ja uusia virikkeitä. Niihin olisi korkeakoulujen omassa piirissä suhtauduttava erittäin vakavasti.

*

Niin paljon hyvää kuin julkisuuteen tuotu kritiikki ja »kulttuuripoliittinen» keskustelu — käyttäkseni muodikasta sanaa — sisältäneekin, sivuutetaan siinä kuitenkin liian kevyesti eräs seikka, vieläpä perustavaa laatua oleva seikka. Ei ole kovinkaan vaikea kaavalla uusia ulkonaisia organisaation muotoja opetuksen, tutkimuksen tai niitä koskevan hallinnon kehittämiseksi tai esittää vakuuttaviltakin tuntuvia perusteluja tämän tai tuon muutoksen puolesta. Mutta suunnittelu jää tyhjän paperikaavailun asteelle, jollei organisaation muoto vastaa jo olevaa tai kehittyvää elävää sisältöä. Ja tämän näkökohdan arvioiminen on jo paljon vaikeampi tehtävä. Sen vuoksi en voi suurestikaan kiinnos-

tua esimerkiksi periaatteellisesta kysymyksestä, onko kullakin korkeakoululla oltava oma kanslerinsa vai onko ne alistettava yhteisen kanslerin hallintaan. Tulos riippuu tietysti siitä, miten sopivat ja kyvykkäät henkilöt saadaan kanslerin paikalle. Sama koskee erimielisyyksiä siitä, onko korkeakoulujen autonomia ylläpidettävä nykyisessä laajuudessa vai onko sitä vähennettävä, vastaavasti lisäämällä jonkin ministeriön välitöntä ohjausvaltaa korkeakoulujen sisäisissä asioissa. Tuntien hallitusten ja valtioneuvoston virkamiesten tähänastisen keskimääräisen harrastuksen ja pätevyydenasteen korkeakouluissa suoritettavan opetus- ja tutkimustyön kysymyksissä arvelen, että korkeakoulujen varsin pitkälle viety autonomia on ollut oikea organisaatiomuoto — vaikka ei sekään aina ole toiminut moitteettomasti. Ehkä tämä tilanne voi joskus muuttua toiseksikin, jos keksitään jokin uusi hallinnon rakenne, joka ei jää tyhjäksi muodoksi, vaan voidaan miehittää asiaa harrastavilla ja asian tuntevilla voimilla.

Ei millään organisaatiomuodolla ole omaa arvoa, sen arvon määräjänä on siitä ylläpitävän hengen elävyys ja kestävyys. Tämähän on sanomattakin selviö, sanotaan ehkä: eihän sellaista henkeä mikään »kulttuuripolitiikka» pysty puhaltamaan asioihin eikä ihmisiin. Puhuminen siitä saattaa sen vuoksi tuntua epärealistiselta haihattelulta. Mutta niin ei ole. Jotta tämä väite ei jäisi pelkkien ylimalkaisten arvelujen varaan, selvennän sitä konkreettisella esimerkillä, joka kuuluu omaan kokemuspiiriini, mutta joka on todistusvoimainen muissakin samankaltaisissa yhteyksissä.

Kun aloitin opintoni yliopistossa, johti

omaa alaani Ernst Lindelöf, esikuvallinen tutkija, nuorten aloittelevien tiedemiesten ohjaaja ja matemaattisen oppilaspolven suuri kasvattaja. Omalla tieteellisellä panoksellaan ja uhrautuvasti ohjaamalla jälkikasvua hän nosti maamme matematiikan tutkimuksen huomattavalle kansainväliselle tasolle, luoden myös vankan pohjan, jonka varassa tämän tieteen harjoitus maassamme on voinut jatkuvasti edistyä. Kaikesta siitä, mitä kosketus tähän suureen persoonallisuuteen on antanut, tunnen syvää kunnioitusta, kiitollisuutta ja mielenlyennystä. Vielä nytkin, vanhuuden iällä, tuskin kuluu päivää, jolloin kokiessani epävarmuutta työtehtävieni edessä en ajattelisi: mitenkähän Lindelöf tällaisessa tapauksessa olisi menetellyt?

Muita samankaltaisia esimerkkejä voi mainita. Ajattelen Eino Kailan inspiroivaa vaikutusta filosofian alalla. Hän loi pohjan koulukunnalle, joka eräiden nuorempien lahjakkaiden tutkijoiden ylläpitämänä nauttii suurta arvonantoa kaikkialla maailmassa. Mielessäni on Pentti Eskolan urauurtava panos geologian alalla, metsätieteemme saavutukset, jotka samoin ovat tuottaneet kunnin jälkikasvun, edelleen eräät muut luonnontieteiden alat, erikoisesti Artturi I. Virtasen panos biokemian alalla. Luetteloa voi jatkaa humanistisen tutkimuksen puolelle, esimerkiksi Yrjö Hirnin yleisestikin sytyttävää panosta ja edelleen vaikkapa Edwin Linkomiestä ja Arthur Långforsia ajatellen, jotka nykyisin vaikuttavan tiedemiespolven kasvattajina ovat esikuvallisesti toimineet.

Tällaisista yksityisistä esimerkeistä, joista olen maininnut vain eräitä mieleeni erityisesti painuneita, seuraa nähdäkseni eräitä merkitykseltään laajakantoi-

sia seikkoja, joiden joukosta ensi sijassa korostan kolmea seuraavaa.

Ensiksikin: *henkisen miljöön, ympäristön vaikutus*. Tällaisista energiakeskuksesta lähtee elävä kulttuuri liikkeelle. Ne syntyvät — jos ovat syntyäkseen. Kuitenkin on välttämätöntä, että niille ulkonaisin järjestelyin ja myös aineellisin keinoin luodaan suotuisat syntymisen, elämisen ja kehittymisen mahdollisuudet. Milloin tällaisten ydinkohtien havaitaan muodostuvan, on niitä kaikin keinoin varjeltava ja vaalittava, sillä ne ovat harvinaisia ja kallisarvoisia keitaita henkisen elämän yleensä tasaisen karussa maastossa.

Toiseksi: edellä sanottu on omiaan selvittämään pulmaa, joka aiheutuu korkeakoulujen kahdenlaatuisesta tämän kirjoituksen alussa mainitusta päätehtävästä. Tutkimuksen ja opetuksen yhteensovittaminen on vaikeaa, mutta siihen sisältyy, jos asiaan kyetään oikein suhtautumaan, myös voimakas eteenpäin vievä kannustin. Oppilaille merkitsee opintojen alkuasteillakin verratonta etua, jos heidän opettajansa on tutkija, joka hallitsee opetettavat asiat suvereenisesti ja tajuaa niiden yhteydet kyseessä olevan opin korkeampiin asteisiin. Vaikka näihin ei ehkä voi kajota, ne kuitenkin taustalla ovat mukana elävöittäen opettajan esitystä ja herättäen kiinnostusta oppilaissa. Mutta opettajakin, myös *tutkijana*, hyöttyy siitä, että hän yhä uudelleen palaa tieteen peruskysymyksiin, jotka elimellisesti liittyvät siihen pohjatietoon, jota hän luennoillaan joutuu selvittämään.

Omassa luentotoiminnassani olen pyrkinyt siihen, että luennon päätyttyä saisin tuntea oppineeni yhtä paljon kuin kuuntelijat, eikä vain sen vuoksi, että

valmistaessani luentoa joudun yhä uudelleen syventämään käsitystäni esitettävistä kysymyksistä, vaan senkin kautta, että yrittäessäni selvittää asioita niin, että ne tulevat heillekin tajuttaviksi, ikäänkuin otan heidän vaikeutensa omaksi vaikeudekseni.

Huonot ja kuivat luennot ovat tarpeettomia ja pahastakin. Hyvät ja elävät luennot ovat tarpeellisia, eivätkä parhaatkaan oppikirjat voi niitä korvata.

Ja tästä seuraa kolmas tärkeä seikka. Jos onnistutaan niissä tavoitteissa, joista edellä on ollut puhe, merkitsee se myös kontaktin syntymistä opettajan ja opettavien välille, alkaen alkeisopetuksesta opetuksen ylimpiin asteisiin saakka, joissa ohjattavat jo joutuvat harjoittelemaan itsenäistä tutkimustyötä. Nuorten ja vanhojen välisillä ristiriidoilla on luonnolliset, osittain biologiset syynsä. Mutta ne eivät ole ylitsepääsemättömiä esteitä rakentavan ja hedelmällisen yhteistyön tiellä. *Tällainen yhteistyö on aina ollut ja tulee olemaan tärkeä ja normaali edistyksen edellytys tutkimuksen alalla*. Vaikeuksia liioitellaan usein, monesti aivan aiheettomastikin.

Korkein opetus ja tutkimus liittyvät luontevasti yhteen. Olisi lyhytnäköistä ja tuhoisaakin erottaa ne väkivaltaisesti toisistaan. Korkeakoulujärjestelmän puitteissa tutkimuksen on sallittava kehittyä orgaanisesti ja vapaasti, kahlehtimatta sen rikasta monimuotoisuutta. Jos missään niin tässä *kankean byrokraatian* valtaanpääsy on tuhoa tuottava. Sen vuoksi entistä suuremmissa määrin myös on pyrittävä korkeakoulujen toimintaa ja kehitystä rajoittavien määräysten *väljentämiseen*.

*

Olen edellä puhunut opetuksen ja tut-

kimuksen yhteisistä intresseistä. Mutta olisi jälleen dogmaattista, jos tieteen edistymisen edellytyksiä harkittaessa ja uusia toimenpiteitä suunniteltaessa *yksipuolisesti* pyrittäisiin sulkemaan tutkimuslaitoksen toiminta vain korkeakoulujen puitteisiin. Tutkimuksen nykyiselle ja tulevalle ekspansiolle on luotava vapaata liikkumatilaa myös korkeakoulujen ulkopuolella. Maassamme toimii jo joukko erillisiä tutkimuslaitoksia ja tieteellisiä instituutioita. »Kulttuuripolitiikka» on hakoteillä, jos se joidenkin ylimalkaisten teoreettisten kaavailujen nimissä lähtee supistamaan niiden toimintaa. Niiden kehittymisen mahdollisuuksia on päinvastoin edistettävä ja lisättävä. Tutkimusta odottavat kaikilla sektoreilla valtavat uudet tehtävät. Älkäämme siis lähtekö repimään sitä vähäistä, mitä maassamme tällä alalla tähän saakka on saatu aikaan, vaan yhtykäämme rakentavassa hengessä vahvistamaan pohjaa, joka on olemassa, ja luomaan uutta elinvoimaista.

Meidän on korkea aika herätä huomamaan, että olemme vajoamassa kulttuurikuoppaan. Siitä on noustava ja voimallisin ottein varustauduttava yhä kiristyvää henkistä ja aineellista kilpailua varten, johon meidän on osallistuttava, jos haluamme säilyttää asemamme itenäisenä sivistyskansana. Siinä emme onnistu, jollemme ymmärrä ja ota varteen ajan merkkejä oivaltaen, että kansojen kaikinpuolinen edistyminen nykyisenä ja tulevana aikana aivan oleellisesti riippuu tieteen tilasta ja aikaansaannoksista.

*

Olen edellä pääasiassa rajoittanut tarkastelemaan eräitä pääkysymyksiä, jotka viimeaikaisissa keskusteluissa ja

suunnitelmissa ovat jääneet riittävää huomiota vaille. Niiden selvittely on kuitenkin välttämätön, ja vain tältä pohjalta voidaan päästä selvään käsitykseen siitä, mihin suuntaan on pyrittävä ja mihin toimenpiteisiin on ryhdyttävä nykyisten puutteiden korjaamiseksi ja suotuisien edellytysten luomiseksi tulevaa kehitystä varten. Käytännöllisten uudistusten yksityiskohtainen tarkastelu ei tässä käy päinsä. Jos niihin yleisiin näkökohtiin, joita edellä on esitetty, suhtaudutaan vakavasti, niistä seuraa paljon myös ajankohtaisiin konkreettisiin ja käytännöllisiin kysymyksiin nähden. Lyhyesti esitän lopuksi eräitä tällaisia johtopäätöksiä tiivistelminä, jotka sisältävät eräitä väitteitä, periaatteellisia ja käytännöllisiä toivomuksia sekä ehdotuksia. Niiden perustelut jäävät tässä viittausten varaan, mutta ne ovat kauttaaltaan tarkoin harkittuja. Näiden kysymysten tutkimiseen olen koti- ja ulkomailta omistanut paljon aikaa. Jos tarkempia perusteluja ja täydennyksiä halutaan, olen valmis sopivassa yhteydessä esittämään sellaisia.

*

1. Opetus ja tutkimus korkeakouluasteella muodostavat elimellisen kokonaisuuden. Jos opettajavoimia on riittävästi, voidaan korkeakoulujen toiminta järjestää niin, että yhteistyö edistää sekä opetusta ja opiskelua että tieteellistä tutkimusta.

2. Mitä vakavin korkeakoulujen toimintaa haittaava puute on pitkät ajat ollut opettajan virkojen riittämätön lukumäärä ja opetusta varten tarvittavan apuvoiman vähyys. Jollei valtiolta radikaalisesti muuta tähänastista

yleensä kankeaa ja torjuvaa suhtautumistaan korkeakoulujen liiankin vaatimattomiin esityksiin näiden epäkohtien korjaamiseksi, ei päästä nykyisestä umpikujasta. Tällöin olisi myös *humanistiset aineet* erityisesti huomattava. Opiskelijoiden luku tulee kasvamaan lähiaikoina nykyisestäkin määrästä kaksinkertaiseksi. Tilanne on uhkaava.

3. Korkeakoulujen opetusta on tehostettava. *Alentamalla vaatimusten tasoa (sitä on pikemminkin nostettava) on pyrittävä keskitykseen.*

Monessa tapauksessa nimelliset vaatimukset, liian monet ja laajat kurssikirjat ovat silmänlumetta. Vaatimukset on keskitettävä *pääasioihin*. Opiskelijalla on oikeus odottaa, että heitä jo opintojen alkuvaiheessa tässä suhteessa myös informoidaan, oikein ja selvästi, niin että he säästyvät turhalta ajan hukalta.

4. Näin voidaan monessa tapauksessa lyhentää liian pitkiä opintoaikoja, tavoite, johon kiinteästi on pyrittävä. Korkeakoulujen sisäisten hallintoelinten on syytä myös ottaa vakavasti harkittavaksi viimeaikaiset ehdotukset opetuksen ja harjoitusten järjestämiseksi nykyisten lomien ajaksi. Alkeisopetuksen ja laboratoriotyöskentelyn alalla voidaan tähän suuntaan epäilemättä mennä. Ehdottomana edellytyksenä, josta vahinkoa tuottamatta ei voi tinkiä, on kuitenkin, että ensin lähdetään korjaamaan puutteita, joista kohdassa 2. on ollut puhe. Ylimääräistä kesäopetusta varten myönnetään erilliset riittävät varat uusien opettajavoimien palkkaamiseksi ja kesäopetuksesta aiheutuvien muiden kustannusten peittämiseksi. Ke-

säyliopistoja olisi kehitettävä. Jos niitä järjestetään varsinaistenkin yliopistojen suojiin, olisi ne myös hallinnollisesti erotettava, niin etteivät ne tässä suhteessa lisää korkeakoulujen hallinnon nykyistä ylikuormitusta. Korkeakoulujen opettajat ja suuri osa opiskelijoita kipeästi tarvitsevat nykyiset lomat, edelliset saadakseen edes jonkin verran aikaa tutkimustyöhön, jälkimmäiset voidakseen itsenäisesti perehtyä lukukausien aikana hankittuun, hataraksi jääneeseen tietoon tai hankkiakseen ansiotöillä varoja opiskeluun. Tältä osalta akateemista vapautta ei saisi lähteä kaventamaan.

5. Vaikka 1. kohdassa mainittu pitää paikkansa sääntönä, ei sovi unohtaa, että tiedemiesten joukossa aina on tutkijoita, vieläpä erittäin eteviäkin, joilla ei ole luontaista harrastusta opettajan tehtäviin ja joilta puuttuu pedagoginen kyky. Heitä varten on korkeakouluissakin järjestettävä riittävästi professorin ja tutkijan virkoja, joita ei liiaksi sidota opetukseen tai hallintotehtäviin.

Valtiovalta on viime aikoina suhtautunut kielteisesti esityksiin, jotka tarkoittavat uusien ylimääräisten henkilökohtaisten professorin virkojen aikaansaamista. Tällaisia varten on vuosittain myönnettävä riittävät määrärahat, kuten sotaa edeltäneinä vuosina oli tapana.

6. Korkeakouluissa on kiinteästi ja monipuolisesti kehitettävä aikaisempia ja viime aikoina aikaansaatuja uusia muotoja lahjakkaiden opiskelijoiden sekä nuorten ja varttuneiden tutkijain tukemiseksi stipendein ja tilapäisapura-

hoin sekä järjestämällä tutkijantoimia, jotka takaavat pitkäaikaisen ja riittävän turvan. Tällöin valintaperusteena ei saisi olla ansienniteetti, vaan osoitettu kyky ja harrastus.

7. *Jälkikasvusta on pidettävä huolta kaikin tavoin*, myös aineellisesti. Vain siten tutkijan ura voi vetää puoleensa kyvykkäitä nuoria, joille erilaiset käytännön alat nykyisin tarjoavat erinomaisia mahdollisuuksia. Maan aineellisen ja henkisen sivistyksen tulevaisuus riippuu oleellisesti siitä, minkä verran tutkimuksen alalla tehdään korkeatasoisen uuden tutkijapolven kasvattamiseksi. *Lahjakkaasta aineksesta kanssamme ei ole puutetta.*

8. Korkeakouluissa on viime vuosina toteutettu eräitä uusia tutkimusmuotoja, perustamalla niiden yhteyteen entistä vapaampia tutkimuslaitoksia. Tätä suuntaa on määrätietoisesti jatkettava, milloin todellista tarvetta ilmaantuu. Ajatusta ei kuitenkaan ole kaavamaisesti noudatettava jonkin yleisen tiedepoliittikan paperiohjelman mukaan.

Vieläkin tärkeämpää on, että eri tieteitä edustavan korkeakoulun jo olevissa laitoksissa tutkimustyö intensifioidaan. Näin edistetään henkisten keskusten muodostumista, joiden merkitystä tässä kirjoituksessa olen korostanut.

9. Sotaa edeltävänä aikana, kaksikolmekymmentäluvulla, oli pakko suomen kielen syrjityn aseman vuoksi valtionyliopistossa asettaa eräitä kielitaitoon kohdistuvia vaatimuksia ja järjestää tutkintoja sen toteamiseksi. Olot ovat siitä lähtien täysin muuttuneet.

Nykytilanteessa kielimääräykset ovat pelkästä pahasta. Kielitutkinnot on poistettava tai pitkälle lievennettävä. Tyydytyksellä on todettava, että Helsingin yliopiston konsistorissa jälleen on tehty tämänsuuntainen esitys. Ajatus on kiireellisesti toteutettava.

10. Siten avautuisi korkeakouluille myös tilaisuus tarpeen vaatiessa kutsua virkoihin tai lyhytaikaisempiin tehtäviin ulkomaisiakin tiedemiehiä, kuten on laita muiden maiden korkeakouluissa. Kielivaikeudet eivät enää ole esteenä, opiskelijoiden taito (lähinnä englannin kielessä) on edistynyt, niin että he pystyvät seuraamaan vieraskielisiä luentoja, esitelmiä ja seminaareja. Tämän suuntaisia kiitettäviä aloitteita on jo tehty. *Elävää koskelusta ja yhteistyötä ulkomaiden kanssa on määrätietoisesti edistettävä.*

11. Meikäläisissä oloissa tuskin voi välttää, että tiedemiesten palkat sidotaan virkamiesten palkkaluokkiin. *Mutta poikkeuksia olisi erikoistapauksissa sallittava.* Olisi siis avattava tie sopimuspalkkojen varovaiseen soveltamiseen tälläkin alalla kuten myös menetellään useimmissa muissa maissa. Meidän maamme ei ole ainoa, jota uhkaa parhaiden tutkijain jatkuva kato, nimenomaan Yhdysvaltojen tarjotessa loistavia ehtoja korkeimman tason tutkijoille, heidän kansallisuuteensa katsomatta.

12. Suuri ajankohtainen kysymys on korkeakoulujen *tilan ahtaus.* Sen korjaamiseksi on pakko heti ryhtyä voimallisiin toimenpiteisiin. Eräiden campus-suunnitelmien pikainen suurisuuntainen toteuttaminen on välttämätön, myös Helsingin Yliopistossa.

13. Mutta tutkimuksen asiaa ei ole ajettava yksiraitaisesti. Korkeakoulujen ulkopuolella toimii joukko itsenäisiä tutkimuslaitoksia ja instituutioita. *Ne ovat kaikki välttämättömiä, niitä on tuettava ja kehiteltävä.* Uusiakin laitoksia ja korkeakouluja on perustettava, milloin ilmeinen tarve niin vaatii.

Vastaherännyt kulttuuripoliittinen harrastus on ilahduttava. On vain varottava, ettei se anna sijaa kulttuuripoliittiselle intoilulle, dogmaattisille kaavailuille ja pelkän »organisaation» merkityksen yliarvioimiselle. Toistan: *elimellinen monimuotoisuus ja vapaus on kulttuurin elinehto, byrokratia sen pahin vihollinen.*

14. Verrattaessa ennakkoluulottomasti tutkimuksemme tilaa siihen mitä ulkomailta havaitaan on tulos meille epäedullinen: *olemme jäämässä lakapajulle.* Jollei radikaalista uudistusta saada aikaan tulee kansainvälinen kilpailukykyämme yhä heikontumaan. Merkittävällä tavalla todistaa alikehittyneisyyttä myös se, että teollisuutemme suhteellisesti vähemmän kuin yleensä sivistysmaissa haluaa avustaa tutkimuslaitosten työtä. Sitä tuskin sopii suurestikaan ihmetellä. Teollisuuden intressin laimeus, eräitä merkittäviä poikkeuksia lukuunottamatta, johtuu osalta siitä, ettei tutkimuksemme ole voinut esittää riittävän vakuuttavia todistuksia siitä, että sitä pitkän päälle *kannattaa* tukea. Kuitenkin toivoisi, että *teollisuuden puolella entistä vakavammin perehdyttäisiin asiaan.*

15. Tarvittava uudistus vaatii entistä paljon suuremman taloudellisen avun asettamista tieteen ja korkeamman ope-

tuksen käyttöön. Tämä on valtion asia. Mitkään pikkunäpertelyt eivät siinä tepsi. Parannuksen aikaansaamiseksi olisi valtion viipymättä lisättävä tieteen ja korkeakoulujen avustusta (joka vuotuisessa menoarviossa nyt on suuruusluokkaa 100 miljoonaa nykymarkkaa, eli noin *puolitoista prosenttia* koko budjetista) viipymättä aluksi *ainakin kolmelakymmenellä prosentilla* eli 30 miljonnalla markalla. Näin korotettunakin valtionapu jää edelleenkin suhteellisesti paljon alemmaksi kuin muualla.

Valtion vaikea taloudellinen tila tunnetaan. Maan tulevaisuutta ajatellen on kuitenkin välttämätöntä löytää tarvittava lisä tiedettä varten. *Olemme pakkolilan edessä.* Joko tehdään jotakin *raikaisevaa* asian auttamiseksi tai maamme alistuu henkisen ja aineellisen sivistyksen alalla jäämään auttamattomasti jäljelle ja menettämään kilpailukykynsä. *Taloudelliset uhraukset tieteen hyväksi ovat ajan mittaan vallion kannattavinta investointia.*

16. Korkeakoulujen hallinnon ulkopuolelle sijoitettua tieteen organisointia johtavat, paitsi opetus- ja kauppa- ja teollisuusministeriö, ennen kaikkea valtion tieteelliset toimikunnat, joiden tärkeänä tehtävänä on jakaa niiden käyttöön asetetut varat avustuksina tieteellisille seuroille ja yksityisille tutkijoille, sekä tiedeneuvosto, eräänlaisena tieteen ylimpänä valtakunnallisena suunnittelijana.

Myös tiedeneuvosto on hyödyllinen instituutio. Kuitenkaan sillä ei ole suuriakaan mahdollisuuksia suunnitella tieteen organisatorisia kysymyksiä *riittävä* *pitkällä tähtäimellä.* Tämä johtuu osittain sen jäsenten monilukuisuudesta,

osittain siitä, että sen kokoonkutsuminen tapahtuu sattumanvaraisesti, pääministerin toimesta, jolta, kuten hänen ministerikollegoiltaan, suurten vänpoliittisten tehtävien vuoksi ei voi liietä aikaa tieteen laajakantoisia jatkuvia suunnitteluja varten. Niinpä toista vuotta toimineen virkamieshallituksen aikana tiedeneuvostoa ei ainoatakaan kertaa kutsuttu koolle, mikäli saamani tieto pitää paikkansa.

Tiedeneuvosto on edelleen ylläpidettävä, mutta sen (ja tietysti myös tieteellisten toimikuntien) lisäksi olisi asetettava, *ainakin kokeeksi*, suppeampi, *jatkuvasti toimiva* elin tieteen tärkeimpiä organisatorisia kysymyksiä ja suunnitteluja varten. Tämän toimikunnan puheenjohtajaksi olisi kutsuttava kokenut tiedemies, joka toiminnassaan on osoittanut periaatteellista ja käytännöllistä arvostelukykyä, ja myös kykyä katsoa asioita ylempää kuin vain specialistin näkökulmasta. Jäsenenä olisi lisäksi kaksi tai kolme pätevää tiedemiestä, joista yhden nimenomaan tulisi edustaa nuoren tutkijapolven näkemyksiä. Hallitusta edustaisi pääministeri ja opetusministeri, joiden osanotto ko. toimikunnan jatkuvaan työhön ei kuitenkaan olisi välttämätön. Toimikunnan tiedemiesjäsenten tulisi jatkuvasti seurata mitä kotimaassa ja ulkomailta tapahtuu tieteen rintamalla. Tätä varten olisi toimikunnan perustettava kanslia käytännöllisiä ja tilastollisia töitä varten, ja sille olisi myönnettävä riittävät varat asiantuntijain kuulemista varten.

17. Ja lopuksi hurskas toivomus.

Heittäkäämme tutkimusta organisoidessamme repivä riita, hedelmätön kri-

tiikki ja ahdasmielinen kateus. Jos jollakin tieteen sektorilla saadaan aikaan uutta rakentavaa, antakaamme sille kannatuksemme, vaikka oma erikoisalamme ei välittömästi siitä hyötyisi. Pyrkimys näennäisesti tasapuolisen, kaavamaisen yleisohjelman toteuttamiseen päättyy sii-

hen, ettei mitään parannusta millään alalla saada aikaan. Hyvän naapurini edistyminen koituu ajan mittaan myös oman intressialani hyödyksi. Se valmistaa sen hetken lähestymistä, jolloin sekin saa oikean osansa.

EINO E. SUOLAHTI

Hommage à Edwin Linkomies

Joulukuun 22 päivänä 1964 olisi Edwin Linkomies täyttänyt seitsemänkymmentä vuotta. Vasta tämän tosiasian edessä vakavasti voidaan todeta, miten monipuolinen ja mittava on tuon meidän poliittisessa ja kulttuurielämässämme keskeisen henkilön elämäntyö ollut. Nuorin polvi, joka ei omakohtaisesti ehtinyt elää sotiamme, varmaan antaisi vuosien 1943–44 pääministerille parikymmentä, kenties kolmisenkymmentäkin vuotta enemmän. Mukanaolueillekin on jälleen pysähdyttävä toteamus, että nyt vasta Linkomies olisi saavuttanut sen iän, jolloin hänen olisi viimeistään ollut erottava professorinvirastaan. Ja kuitenkin hänen professorikautensa Helsingin yliopistossa kesti kauemman kuin ainoankaan muun varsinaisen professorin koko akateemisen historiamme aikana.

On melkoisen varmaa, että Edwin Linkomiehestä tullaan kirjoittamaan elämäkerta: tiedemiehen, hallintomiehen ja valtiomiehen elämäkerta. Sen kirjoittajalla tulee olemaan runsas lähdemateriaali käytettävänä, etenkin jos hän ryhtyy työhönsä vasta sen jälkeen, kun Linkomiehen poliittiset muistelmat ovat päässeet julkisuuteen. Nythän ne vielä ovat »sinetin takana» kirjoittajan oman

määräyksen mukaisesti. Lähdemateriaalia on runsaasti yliopiston arkistossa ajoilta, jolloin Helsingin yliopiston fyysiseltä ialtään nuorin professori saneli lausuntojaan historiallis-kielitieteellisen osaston pöytäkirjoihin, puhumattakaan niistä vuosista, jolloin vararehtori, rehtori ja lopuksi kansleri toimi akateemisen julkisuuden keskellä. Lähdeaineistoa on myös runsaasti eduskuntamme asiakirjoissa, valtioneuvoston papereissa pääministerikaudelta ja vihdoinkin ns. »hiljaisten vuosien» kirjeenvaihdossa. Lähdemateriaalina ovat vihdoinkin hänen omat teoksensa, joiden ilmestyminen jakaantuu nuoruuden vuosien sekä sittemmin vankeusajan jälkivuosien kesken. Linkomiehen elämäkerran kirjoittaja tuskin joutuu vaikeuksiin lähdeaineiston vähäisyyden vuoksi.

Tämän kirjoitelmani tarkoituksena on tallentaa eräitä henkilökohtaisia muistitietoja ajalta, joka käsitykseni mukaan tulee elämäkerran kirjoittajalle muodostamaan kenties vaikeimman jakson: 1950-luvulta ennen Edwin Linkomiehen tuloa yliopiston rehtoriksi. Silloin hän oli suhteellisen vähän mukana julkisuudessa, syistä, jotka eivät kommentteja kaivanne. Lähtökohtanani on silloin